

WIESŁAWA PRZYBYLSKA-KAPUŚCIŃSKA

AKTUALNE PROBLEMY ROZWOJU I FUNKCJONOWANIA FRANCUSKIEGO SEKTORA PAŃSTWOWEGO

Lata powojenne zapoczątkowały nowy etap w rozwoju systemu kapitalistycznego, określanego jako kapitalizm państwowo-monopolistyczny. Jedną z najbardziej charakterystycznych jego cech jest wzrost regulującej roli państwa, aktywniejszy wpływ państwa na życie gospodarcze przy równoczesnym silnym rozszerzeniu w gospodarce kapitalistycznej sektora własności państwowej.

Francja, jako wysoko rozwinięty kraj kapitalistyczny nie oparła się tym nowym prądom i dzięki reformom nacjonalizacyjnym oraz rozwojowi spółek o charakterze mieszanym prywatno-państwowym stanęła w czołowie państw o dużym udziale własności państwowej w gospodarce. Sektor przedsiębiorstw państwowych Francji zajmuje dziś w EWG pierwsze miejsce, a na świecie — według danych OCDE — jedynie Austria wyprzedziła Francję.

Od momentu utworzenia sektora przedsiębiorczości państwowej w krajach kapitalistycznych w okresie powojennym upłynęło już prawie trzydzieści lat. Ramy jego działania zostały tylko nieznacznie zmodyfikowane. Zahamowanie procesów nacjonalizacyjnych po 1946 r. oraz dążenia ze strony państwa do pełniejszego stymulowania i ingerowania w działalność kapitału prywatnego stworzyły konieczność szukania nowych form penetracji i ingerencji przedsiębiorstw państwowych w sferę gospodarki prywatno-kapitalistycznej. W ciągu stosunkowo długiego okresu czasu zmiany uległy również metody zarządzania, a także rola ekonomiczna sektora państwowego w gospodarce. Na wspomniane wyżej zmiany chcemy zwrócić uwagę w niniejszym artykule.

I. PROCESY KONCENTRACJI I CENTRALIZACJI PRODUKCJI I KAPITAŁU WE FRANCUSKIM SEKTORZE PAŃSTWOWYM

Na czoło zmian, jakie zaszły w ciągu ostatnich lat we francuskim sektorze państwowym, wysunęły się ruchy mające na celu koncentrację i centralizację produkcji i kapitału, prowadzące do stosunkowego zmniejszenia się liczby przedsiębiorstw. Żadnych nowych reform nacjonaliza-

cyjnych w tym okresie nie przeprowadzono. Pierwszą formą tego typu zmian były fuzje niektórych ważniejszych przedsiębiorstw państwowych o zbliżonym typie działalności przemysłowej bądź usługowej¹. Objęły one głównie takie dziedziny, jak: przemysł naftowy, mechaniczny, chemiczny i węglowy, a także sektor finansowy i ubezpieczenia. Przykładem wspomnianych ruchów o charakterze centralizacji produkcji może być połączenie się: BRP (Biuro Poszukiwań Naftowych) z RPA (Autonomiczny Zarząd Naftowy) i powstanie w 1965 r. ERAP {Przedsiębiorstwo Poszukiwań i Działalności Naftowych), fuzja dwóch banków państwowych w 1966 r. (CNEP i BNCI), dzięki której utworzono BNP (Narodowy Bank Paryża), w 1967 r. z 34 spółek asekuracyjnych powstały 3 wielkie grupy ubezpieczeniowe — UAP, AN i AGF oraz połączono przedsiębiorstwa Mines domaniales de potase d'Alsace i Office National Industriel de l'Azote w jedno — EMC². W przemyśle węglowym w 1969 r. dokonano fuzji siedmiu zagłębi w południowej Francji tworząc Houillères de Bassin du Centre et du Midi (na wzór Houillères du Bassin du Nord et Pas-de-Calais oraz Houillères du Bassin de Lorraine). Dzięki podobnym ruchom koncentracyjnym w 1970 r. powstało we Francji przedsiębiorstwo konstrukcji lotniczych (SNIAS)³, które w chwili obecnej jest najważniejszym producentem w krajach Wspólnego Rynku.

Inną formą przeobrażeń strukturalnych w sektorze własności państwowej były zmiany, jakie dokonały się w przedsiębiorstwach — filiach firm państwowych. Opierając się na zasadzie specjalizacji (stosowanej już uprzednio) oddzielono od towarzystw macierzystych te rodzaje zadań, które nie stanowią zasadniczego celu ich działania i przekazano je nowo tworzonemu filiom, wspólnym dla kilku spółek macierzystych.

Do realizacji wspomnianej zasady w 1967 r. powołano Towarzystwo Chemiczne Wykorzystania Węgla, które w swoich rękach skupiło całą działalność chemiczną francuskich zagłębi węglowych (będąc ich filią). Na specjalizacji produkcji oparto również utworzoną w 1969 r. przez Zakłady Renault swą filię wytwarzającą narzędzia (Renault International Equipement et Technique), która aktualnie odgrywa przodującą rolę w branży⁴.

Tworzone niekiedy filie przedsiębiorstw państwowych miały za zadanie dopomóc przedsiębiorstwom macierzystym w przekształceniu ich działalności w świetle zadań regionalnych, np. SOFIREM (Towarzystwo finansowe dla poparcia uprzemysłowienia regionów górniczych), powstałe w 1967 r.

¹ *L'évolution des entreprises publiques dans la Communauté Européenne au cours des dernières années*, Bruxelles 1971, s. 91 - 95.

² *Entreprise Minière et Chimique — Przedsiębiorstwo Górnicze i Chemiczne*, ibidem, s. 92.

³ *Société Nationale Industrielle Aérospatiale — łącząc Nord-Aviation, Sud-Aviation i SEREB (dotąd spółki niezależne)*.

⁴ *Ibidem*, s. 93.

Poza wyżej wspomnianymi zmianami w ramach przedsiębiorstw macierzystych czy filialnych, w ostatnich latach dały się zauważyć próby nawiązania współpracy między sektorem państwowym i prywatnym. Odbywało się to różnymi drogami. Jedną z nich obejmowała wykupywanie udziałów firm prywatnych przez firmy państwowe i na odwrót. Takie wypadki zdarzały się, o ile produkcja jednego (przedsiębiorstwa z racji technologicznych wiązała się z wyrobami drugiego. Np. w rękach SNECMA — przedsiębiorstwa państwowego produkującego samoloty — od 1970 r. znalazło się 34% udziałów prywatnego towarzystwa MESSIER — wytwarzającego podwozia samolotowe.

Inną platformą współpracy między sektorem publicznym i prywatnym było tworzenie wspólnych filii. W 1970 r. doszło do zawarcia umowy kooperacyjnej między dwoma dotychczasowymi konkurentami samochodowymi — prywatnym Peugeot i państwowym Renault. Porozumienie o współpracy dotyczyło budowy wspólnej fabryki produkującej silniki, samochodowe oraz utworzenie razem z firmą Chausson filii wytwarzającej karoserie. W tym samym roku podpisano kontrakt między państwowym ELF-ERAP, reprezentującym wysoki poziom techniki i firmą naftową TOTAL (65% kapitału prywatnego), posiadającą znaczne tereny ropo-nośne, w celu budowy wspólnych urządzeń wydobywczych i połączenia wysiłków w zakresie przetwórstwa chemicznego ropy. Do realizacji obustronnych zadań każde z przedsiębiorstw 'utworzyło odrębne filie, które połączono tworząc Compagnie Pétrochimie (Towarzystwo Petrochemiczne).

Odrębną formą kontaktów obu saktorów były porozumienia o współpracy czy pomocy wzajemnej, nie wywołujące jednak łączenia firm państwowych z prywatnymi czy nawet narodzin wspólnych filii. Można tu powołać się na umowę z 1970 r. państwowego Société Chimique des Carbonnages i prywatnego Mobilier de France, w myśl której pierwsza z firm produkować miała meble z mas plastycznych, druga zająć się miała ich reklamą i handlem.

Oprócz tych trzech wspomnianych form współpracy przedsiębiorstw prywatnych i państwowych spotykamy również podobne porozumienia dotyczące firm różnych krajów. W 1970 r. zgodę na kooperację wyraziły: francuski znajconalizowany bank Credit Lyonnais, prywatny Commerzbank z RFN i Banco di Roma wchodzący w skład włoskiej grupy państwowej IRI (Instytut Rekonstrukcji Przemysłowej). Wyżej omówione zmiany dotyczyły przede wszystkim poprawy struktury wewnętrznej sektora publicznego. Pomimo przeprowadzenia koncentracji produkcji i zarządzania w początkowym okresie tworzenia własności państwowej (szczególnie w przypadkach powojennej nacjonalizacji własności prywatnej — salnie zdekoncentrowanej) stopień tej pierwszej nie zawsze był zadowalający. Stąd zaistniałe w ostatnim okresie zmiany należy ocenić pozytywnie.

Szczególnie godne podkreślenia wydają się próby tworzenia wspólnych wyspecjalizowanych filii dla kilku przedsiębiorstw państwowych, co pozwalała na skoncentrowanie się przedsiębiorstw macierzystych na ich zasadniczych zadaniach, a odciąża je od produkcji ubocznej i drugorzędnej; poza tym nawiązanie współpracy z sektorem prywatnym na zasadzie obopólnych korzyści jest celowe, przy zastrzeżeniu, że kapitał prywatny nie może dowolnie wykupić udziałów firm państwowych, z którymi kooperuje.

Omawiając wprowadzone w ostatnich latach zmiany w sektorze państwowym nie przedstawiono wszystkich przykładów nowo kreowanych filii przedsiębiorstw państwowych i prywatnych czy też pełnej listy porozumień kooperacyjnych międzysektoralnych. Zaprezentowano natomiast wszystkie przeobrażenia strukturalne i fuzje przedsiębiorstw państwowych macierzystych, mających na względzie poprawę koncentracji i centralizacji produkcji i kapitału, a dzięki temu zwiększenie konkurencyjności nowo powstałych przedsiębiorstw wewnątrz i na zewnątrz kraju.

W związku z bardzo dynamicznym w ostatnich latach rozwojem całej gospodarki francuskiej, realizacją wysokiego tempa wzrostu produktu i dochodu narodowego, a także polityką rządu, dążącą do umocnienia pozycji Francji w Europie i zdystansowania partnerów z Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej — zwrócono baczniejszą uwagę na funkcjonowanie i znaczenie przedsiębiorstw państwowych zarówno w odniesieniu do innych przedsiębiorstw francuskich, jak i do firm europejskich działających w podobnych dziedzinach.

Oprócz wyżej wspomnianych przyczyn, które spowodowały wprowadzenie pewnych zmian strukturalnych we francuskim sektorze państwowym, są jeszcze i inne, nie mniej istotne. Trudności w swobodnym podejmowaniu dalszych decyzji nacjonalizacyjnych powodują stabilizację rozmiarów sektora przedsiębiorczości państwowej. W obliczu pręźnie rozwijającej się gospodarki prywatnej rola ekonomiczna sektora państwowego relatywnie spadła. Ograniczenie znaczenia przedsiębiorstw państwowych w gospodarce powoduje osłabienie interwencyjnej pozycji państwa wobec kapitału prywatnego. Aby temu przeciwdziałać, państwo podjęło kroki w kierunku powiększenia sektora państwowego drogą ekspansji własności państwowej w sferę gospodarki prywatnokapitalistycznej. Przyjęto zatem taktykę wkraczania do przedsiębiorstw prywatnych poprzez zakup udziałów w firmach prywatnych, tworzenie wspólnych filii bądź zawieranie porozumień o współpracy.

Te specyficzne — szczególnie znamienne dla ostatnich kilku lat — procesy doprowadziły do „rzekomego” powiększenia sektora własności państwowej. Określono je „mianem tworzenia się tzw. „sektora gospodarki mieszanej drugiego stopnia”⁵.

⁵ Por. artykuł J. Rigaud, *Entreprise* z 30 XII 1967; B. Minc, *Kapitalizm współczesny — ekonomiczne problemy i tendencje rozwoju*, Warszawa 1971, s. 214 - 215.

II. PRZEMIANY W SFERZE ZARZĄDZANIA I POLITYKI SOCJALNEJ

Pogłębiający się w latach sześćdziesiątych deficyt wyników finansowych przedsiębiorstw państwowych, trudności w utrzymaniu równowagi, a także głosy ze strony przedstawicieli dyrekcji przedsiębiorstw, domagające się zwiększenia samodzielności w podejmowaniu decyzji, spowodowały konieczność wprowadzenia zmian w zarządzaniu. Nowa procedura wzajemnych stosunków rząd—przedsiębiorstwa państwowe przybrała postać pięcioletnich umów podpisanych przez obie strony, tzw. *contrats de programme* lub *convention*. Mają one na celu zarysowanie ogólnych, globalnych na dany okres ram działalności przedsiębiorstw państwowych, zaaprobowanych dwustronnie, a pozostawiających większą samodzielność podejmowania decyzji przez kierownictwo przedsiębiorstw w trakcie okresu objętego kontraktem. Jest to niewątpliwie przykład zwiększania autonomii dyrekcji firm państwowych przez swobodne działanie (w określonych umową ramach) i decydowanie, dotąd zastrzeżone dla władz zwierzchnich tych przedsiębiorstw.

Nowa procedura „kontraktowa” nie objęła jeszcze całego sektora państwowego, chociaż jest to celem, jaki ma być progresywnie realizowany. Dotychczas *contrats de programme* zostały podpisane między dwoma największymi przedsiębiorstwami państwowymi — towarzystwem kolei francuskich (SNCF) i przedsiębiorstwem energetycznym (EdF). Konwencja podobnego typu została zawarta również dla przedsiębiorstwa o mniejszym znaczeniu przemysłowym, a raczej usługowym — radia i telewizji francuskiej (ORTF). Ostatecznie umowę z SNCF asygnowano 27 I 1971 r., z EdF — 23 XII 1970 r., a z ORTF — w dniu 29 X 1971 r. W opracowaniu znajduje się kontrakt dla metra paryskiego (RATP).

Cele, jakie zostały wytyczone w umowach, są oczywiście różne dla poszczególnych przedsiębiorstw. Koleje francuskie powinny uzyskać równowagę finansową w 1975 r. w obliczu dotychczasowych subwencji państwowych przekraczających trzykrotnie kredyty wydatkowane na budowę autostrad. Przedsiębiorstwo energetyczne (monopol państwowy) powinno uzyskiwać wzrost produkcji globalnej 4,85% rocznie, zapewnić sobie wzrost własnych źródeł finansowania i rentowność inwestycji⁶. W przypadku niespełnienia tych zadań bez odpowiedniej argumentacji, umowa może być anulowana. Wśród środków zwiększających samodzielność zarządzania przedsiębiorstwami należy wymienić przede wszystkim osłabienie kontroli; dla SNCF — zamknięcie nierentownych 15 000 km linii i przerzucenie ich obsługi na środki transportu drogowego, ograniczenie niektórych usług. Kontrakty przewidywały zwiększenie swobody przedsiębiorstw w określeniu ich polityki taryfowej. EdF może ustalać ceny w granicach 1,85% wzrostu rocznie (uwzględniając generalną podwyżkę cen

⁶ A. G. Delion, *La politique contractuelle entre l'Etat et les entreprises publiques en France*, Les Annales de l'économie collective, 1972, nr 2.

w gospodarce), natomiast SNCF powinno określać swoje taryfy na podstawie kosztów krańcowych uzupełnionych o „dopłaty” (péages). Dopłaty są elementem uzupełniającym ceny w celu pokrycia kosztów całkowitych, na co nie pozwala koszt krańcowy.

Umowa dopuszcza również w przypadku SNCF zwolnienie pracowników, wynikające z ograniczeń wyżej przytoczonych, w liczbie 37 000 w ciągu 4 lat. W zakresie programów inwestycyjnych kontrakty pozwalają na ich określenie, wysokość finansowania przez przedsiębiorstwa pod warunkiem wcześniejszej prezentacji projektów (2 lata naprzód). Zezwalają ponadto na przekroczenie ich wysokości w zależności od posiadanych przez przedsiębiorstwa własnych środków.

W zakresie zobowiązań państwa wobec przedsiębiorstw państwowych wymienić należy złagodzenie kontroli, ułatwienia w otrzymywaniu środków na cele inwestycyjne, pomoc finansową tymczasową i zwroty, pokrycie ciężaru wydatków socjalnych przeszłych i obecnych. Trzeba bowiem pamiętać, że od pewnego czasu państwo idąc za żądaniami mas pracujących przedsiębiorstw państwowych zmusiło dyrekcję przedsiębiorstw do podpisywania corocznych umów, tzw. contrat de progrès z przedstawicielami związków zawodowych dotyczących wynagrodzenia, premii, wyrównań płac w przypadku wzrostu kosztów utrzymania ponad przewidziany poziom inflacji⁷.

Oceniając przedsięwzięte ze strony państwa kroki w celu zwiększenia samodzielności w zarządzaniu kierownictwa przedsiębiorstw państwowych można stwierdzić, że jest to niewątpliwie pewien krok naprzód w stosunku do praktyk dotąd stosowanych. Polityka zawierania umów z przedsiębiorstwami jest etapem nawiązywania nowocześniejszych relacji między władzą kierującą — państwem, a jednostką wykonawczą — przedsiębiorstwem państwowym, jest 'Odejściem od tradycyjnej centralizacji. Nie można jednak widzieć w niej gwałtownej ewolucji pozycji państwa w stosunku do przedsiębiorstw państwowych — na rzecz decentralizacji. Konwencje podpisywane dwustronnie są tylko pewną zmianą formy związków państwo — przedsiębiorstwo państwowe, ponieważ stanowią tylko jeden z aspektów polityki tych przedsiębiorstw i polityki ekonomicznej państwa. Dając swoim przedsiębiorstwom określone korzyści, państwo w zamian zapewnia sobie zrealizowanie celów, które ono samo wybrało i określiło⁸.

Do nowych tendencji w zarządzaniu przedsiębiorstwami państwowymi należy zaliczyć zwiększenia partycypacji robotników w wynikach finansowych tych przedsiębiorstw, a także generalną poprawę sytuacji socjalnej pracowników zatrudnionych w sektorze państwowym. Podobnie jak w

⁷ *L'évolution des ...*, op. cit., s. 98 - 99; Mensualisation, conventions, négociations salariales patrz: Liaisons social, suppléments Legislation sociales, numéros différents.

⁸ A. G. Delion, *La politique ...*, op. cit.

dziedzinie zarządzania, tak i w zakresie polityki socjalnej przedsiębiorstw zawarte zostały porozumienia o charakterze oficjalnym.

W latach 1968-1974 duża liczba zakładów państwowych, takich jak: Elektryczność Francji, Gaz Francuski, Paryskie Metro, Francuskie Koleje i Komisarjat Energii Atomowej zawarła tzw. „konwencje postępu” pomiędzy przedstawicielami związków zawodowych, dyrekcji i państwa. Powyższe umowy dotyczą wysokości płac, stopniowej ich podwyżki, zmniejszenia tygodniowego czasu pracy, warunków wypowiedzenia pracownikowi umowy o pracę, a także wysokości przysługujących urlopów. Porozumienie takie jest jedną z form związkowego ustawodawstwa ochronnego, ale dotyczy tylko pracowników przedsiębiorstw państwowych. Wymienione zatem wyżej zdobycze obejmują tylko 11% ogółu ludności zawodowo czynnej we Francji.

Wśród problemów, z jakimi dziś boryka się francuski sektor państwowy, wysuwa się zagadnienie ograniczenia zatrudnienia. Nie chcąc pozbawić pracowników środków utrzymania, a jednocześnie dążąc do zwiększenia rentowności przedsiębiorstw, zastosowano wyjście kompromisowe. Do nowych rozwiązań socjalnych zaliczyć można eksperymentalne zastosowanie w kopalniach i kolejnictwie — przekwalifikowania pracowników na inne zawody z równoczesnym zapewnieniem nowych miejsc pracy. Tego typu posunięcie, choć dokonywane jest na koszt przedsiębiorstw państwowych, przynosi obu zainteresowanym stronom korzyści, a przede wszystkim jest sprawiedliwe społecznie.

Rozporządzenie z dnia 17 VIII 1967 r. określiło obowiązkowe uczestnictwo pracowników w wynikach finansowych przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 100 robotników. Około 350 000 pracowników sektora państwowego zostało objętych postanowieniami tego aktu prawnego. W związku z tym, między dyrekcjami poszczególnych przedsiębiorstw państwowych a komitetami przedsiębiorstw (lub reprezentacjami 'związków zawodowych) zawarto umowy przewidujące założenie i wykorzystanie funduszy w ten sposób zgromadzonych, jako konta zablokowanego lub w postaci lokaty wspólnej personelu bądź jako wspólnych oszczędności. W zależności od dziedziny gospodarki średnia kwota roczna na jednego zatrudnionego waha się w granicach od 250 - 1000 franków⁹.

W myśl przepisów prawnych z 1970 r. eksperymentalnie wprowadzono w Zakładach Renault bezpłatne rozprawdzenia akcji przedsiębiorstw pracowników legitymujących się pięcioletnim stażem pracy¹⁰. Pod koniec 1972 r. — około 5,5% kapitału przedsiębiorstwa zostało rozprawdzone wśród personelu, co stanowi 66 130 000 franków. Akcje nie mogą być

⁹ *Participation: une ordonnance qui commence à porter des fruits*, Le Monde du 3 avril 1973.

¹⁰ Loi du 2 janvier 1970, décret du 8 juillet 1970; *L'évolution des entreprises publiques dans l'Europe des Neuf*, Bruxelles 1973, s. 128 - 129.

odprzedane w ciągu najbliższych pięciu lat, a 'kapitał, który może być rozdysponowany wśród pracowników, nie może przekroczyć 25% funduszy własnych przedsiębiorstwa.

W związku z tymi zmianami do rady nadzorczej Zakładów Renault powołano jędrnego przedstawiciela akcjonariuszy przedsiębiorstwa (będzie ich dwóch, gdy rozproszone akcje przekroczą 10% kapitału przedsiębiorstwa). W ten sposób liczy ona 17 osób — 10 przedstawicieli państwa, 6 reprezentantów personelu i 1 przedstawiciela personelu-akcjonariuszy.

Trudno jest w tej chwili ocenić efekty eksperymentu zastosowanego w Zakładach Renault ze względu na zbyt krótki okres czasu, jaki upłynął od zapoczątkowania go. Wydaje się jednak, że spotkał się on z aprobatą i zainteresowaniem ze strony pracowników, przyczyniając się do silniejszego powiązania ich z firmą. Za przykładem Régie Renault partycypację pracowników w kapitale przedsiębiorstwa wprowadzono również w państwowych sektorze banków i ubezpieczeń oraz w zakładach konstrukcji lotniczych SNIAS i SNECMA.

III. ROLA I KIERUNKI ROZWOJU SEKTORA PAŃSTWOWEGO WE FRANCJI

W latach 1968 - 1972 dał się zaobserwować proces szybszego niż dotąd relatywnego spadku znaczenia sektora państwowego w gospodarce francuskiej. Zamanifestował się on przede wszystkim zmniejszeniem udziału przedsiębiorczości państwowej w kształtowaniu podstawowych agregatów makroekonomicznych, takich jak inwestycje globalne, zatrudnienie, obroty czy też płace. Ponadto nastąpiło osłabienie tempa wzrostu tych wielkości realizowanych przez sektor własności państwowej.

Proces ten był szczególnie ostry w odniesieniu do inwestycji sektora państwowego, których udział w stosunku do łącznych inwestycji przedsiębiorstw niefinansowych zmniejszył z się z 30% w 1968 r. do 24% w 1972 r. Dynamika, jaką osiągnęły inwestycje państwowe w 1971 r. odpowiadała tej samej wielkości dla ogółu przedsiębiorstw niefinansowych z 1966 r. Wzrost inwestycji państwowych był zatem opóźniony o pięć lat w stosunku do wszystkich przedsiębiorstw niefinansowych.

Udział pracowników przedsiębiorstw państwowych niefinansowych w porównaniu z ludnością zawodowo czynną (rodzimą) wykazał zmniejszenie z 7,6% w 1968 r. do 7,4% w 1972. Udział obrotów przedsiębiorstw państwowych w stosunku do łącznych obrotów przedsiębiorstw niefinansowych spadł z 6,8 do 6,3% w tych samych latach.

Ogólnie tutaj zarysowany w z g l ę d n y spadek ekonomicznej roli sektora państwowego w gospodarce francuskiej znajduje swoje wytłumaczenie w tym, że w początkowym okresie jego powstania miał miejsce burzliwy rozwój podstawowych dziedzin wytwórczości. Sektor państwowy w latach powojennych miał za zadanie stworzyć podstawy do rozbudowy no-

woczesnej, prężnej i ekspansywnej gospodarki. Charakter dziedzin opartych przez przedsiębiorstwa państwowe, głównie infrastrukturalnych (energetyka, transport, telekomunikacja, przemysł wydobywczy) oraz ich modernizacja dawały rękojmię i oparcie dla rozwinięcia i pobudzenia działalności prywatnych wytwórców. Osłabiony wojną kapitał prywatny potrzebował silnego impulsu dla ożywienia swej aktywności. Rozwój sektora państwowego w tym czasie stworzył pewniejsze i korzystniejsze warunki dla działalności prywatno-kapitalistycznej. Nie można tu wszakże zapomnieć, że realizację tych zadań sektor przedsiębiorczości państwowej prowadził w zasadzie w nie zmienionych ramach (pod względem zakresu i możliwości działania).

W początkach lat sześćdziesiątych, w związku z zakończeniem procesów odbudowy gospodarki francuskiej i zadań modernizacji podstawowych gałęzi produkcji oraz rekonstrukcji infrastruktury — ciężar programów inwestycyjnych podjętych przez własność państwową zmalał. Nastąpiło też osłabienie efektów kreacyjno-stabilizacyjnych inwestycji państwowych w produkcie globalnym Francji.

Stworzone wcześniej przez sektor państwowy warunki spowodowały, że w latach sześćdziesiątych nastąpił dynamiczny i burzliwy rozwój gospodarki prywatnej. W tej sytuacji stabilizacja sektora państwowego, brak możliwości przeprowadzania nowych aktów nacjonalizacyjnych, przyczyniły się do relatywnego spadku jego znaczenia w gospodarce, o czym świadczą wyżej przytoczone dane. Dalszy rozwój przedsiębiorczości państwowej i opanowanie przez nią nowych dziedzin wymagałoby zmian o charakterze politycznym.

Państwo jako właściciel, państwo — zbiorowy kapitalista w obliczu niekorzystnie zarysowującej się pozycji swego sektora musiało podjąć kroki w celu przeciwdziałania zaistniałej sytuacji. Ograniczenie bowiem znaczenia przedsiębiorstw państwowych w gospodarce powoduje równocześnie osłabienie interwencyjnej roli państwa wobec kapitału prywatnego. Im silniejsza jest pozycja własności państwowej, tym lepsze są możliwości penetracji kapitału prywatnego ze strony państwa przez umowy, kooperację, wzajemne świadczenie usług itp.

W obliczu relatywnego spadku znaczenia przedsiębiorczości państwowej we Francji podjęto próby szerszego niż dotąd współdziałania z kapitałem prywatnym przez tworzenie wspólnych filii czy wykupywanie udziałów w firmach prywatnych¹¹. Pogłębienie się związków z kapitałem prywatnym pozwala państwu utrzymać swoją dotychczas osiągniętą pozycję zbiorowego kapitalisty mimo spadku udziału własności państwowej w całej gospodarce narodowej. Ta nowa droga powiększania sektora własności państwowej jest jedyną możliwą w obecnych warunkach przy nie zmienionym układzie sił politycznych. Tworzenie „sektora państwowego

¹¹ Por. I punkt artykułu.

drugiego stopnia" stanowi aktualną tendencję rozwoju własności państwowej.

Relatywny spadek znaczenia sektora państwowego i brak możliwości dalszych nacjonalizacji spowodowały również zmianę kierunków inwestowania: z tradycyjnych dziedzin — energetyki i transportu, na nowoczesne — chemia, przemysł mechaniczny (lotniczy, samochodowy, konstrukcyjny), elektrotechniczny oraz budownictwo mieszkaniowe.

Wyżej sygnalizowane zmiany podyktowane zostały chęcią (utrzymania pozycji liczącego się partnera w stosunku do własności prywatnej. Jedy- nym rozwiązaniem dla zachowania tej pozycji byłoby położenie nacisku na popieranie nowych dziedzin (w których państwo miało swe udziały).

Obok nowych form wpływu własności państwowej na gospodarkę oraz nowych kierunków inwestowania zwrócono również uwagę na inne możliwości jego aktywnego oddziaływania. Szczególnie ostatnio, gdy postęp naukowo-techniczny uznano za zasadniczy czynnik wzrostu gospodarczego, działalność sektora państwowego w promocji postępu naukowo-technicznego stała się bardzo ważna. Ze względu na objęcie swym patronatem takich dziedzin, jak energetyka, transport (powietrzny i kosmiczny), popieranie rozwoju informatyki — postęp realizowany przez przedsiębiorstwa państwowe ma charakter „holownika” postępu dla wszystkich dziedzin produkcji i techniki rozwijanych w kraju. Istnieją więc pełne podstawy do aktywnego wykorzystania sektora państwowego we wzroście gospodarczym, utrzymując jego pozycję liczącego się partnera. Wynika to z faktu, że działanie sektora państwowego w zakresie postępu naukowo-technicznego jest wszechstronne. Wpływa on bezpośrednio na jego rozwój przez własne wdrożenia, a jednocześnie, będąc terenem prób i doświadczeń, dostarczyć może gotowych rozwiązań technicznych dla gospodarki prywatnej.

Poza promocją postępu naukowo-technicznego, nową drogą rozwoju i aktywności gospodarczej sektora państwowego jest działalność regionalna. Szczególnie w ostatnim pięcioleciu nastąpiło zaangażowanie się przedsiębiorstw państwowych w realizację ogólnej polityki regionalnej kraju. Efekty osiągnane na tym polu na razie nie są jeszcze zbyt wielkie, ale w związku z (opracowaniem planów akcji zagospodarowania terenów nie rozwiniętych gospodarczo należy spodziewać się, w najbliższym czasie, coraz bardziej widocznych skutków działania sektora państwowego. Przeobrażenia struktury gospodarczej regionów o zadowalającym potencjale wytwórczym czy też budowę bazy wytwórczej stwarzającej dopiero warunki aktywizacji gospodarczej danego terenu, stanowią zasadnicze cele w polityce regionalnej Francji, realizowane przez sektor własności państwowej. Słabe zainteresowanie działalnością regionalną ze strony kapitału prywatnego stwarza otwarte pole do działania dla francuskich przedsiębiorstw państwowych.

W niniejszym artykule staraliśmy się podkreślić nowe, jakościowe przemiany działania sektora własności państwowej. Ze względu na wysoki udział przedsiębiorczości państwowej w gospodarce Francji zasygnalizowane przeobrażenia mają charakter reprezentatywny dla innych krajów kapitalistycznych, gdzie własność państwowa ma (mocną pozycję, takich jak Austria, Wielka Brytania i Włochy.

CURRENT PROBLEMS OF DEVELOPMENT AND, FUNCTIONING OF FRENCH PUBLIC SECTOR

S u m m a r y

Since the creation of the state productive sector in post-war France there have passed already almost thirty years. Stabilization of the scope of public property in that time and efforts to an active stimulation of the private and capitalist economy by the state have made it necessary to introduce few corrections in functioning of the state sector in order to maintain by the state a position of a serious partner of the private sector.

The first group of changes consist of structural changes. They embrace from the one side — concentration and centralization of output and capital of state firms and on the other one — strengthening of co-operation with the private sector via the creation of common subsidiaries or the conclusion of co-operation agreement.

The second group of changes — these are changes in management and social policy in the state firms.

The third group concerns changes in the directions of state investments which shift from traditional fields (power supply and transport) into modern ones (chemical industry, electrotechnology) as well as new aspects of influencing economic growth through active promotion of scientific and technological progress and regional policy of state firms.